

12.. HELYTÖRTÉNETI GYŰJTEMÉNYEK, EMLÉKHELYEK, SZOBROK

A szakma története szempontjából érdemes odafigyelni a helytörténeti állandó kiállításokra, gyűjteményekre, kiállított objektumokra, megjelölésekre, amelyek emléket állítanak egyes történéseknek, folyamatoknak a szakmánkban

1

Állandó kiállítások

Szabadtéri Erdei Múzeum – Szilvásvárad, Horotna völgy

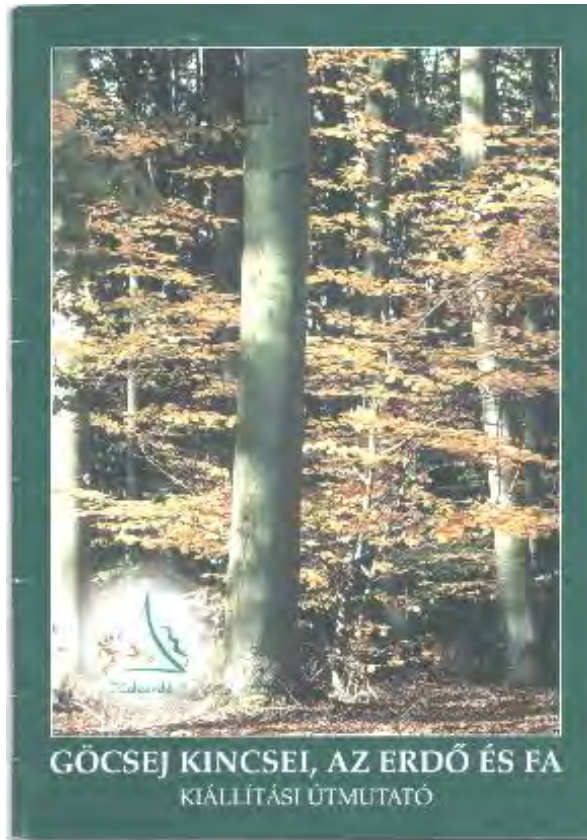
A helytörténeti gyűjtemény- és kiállításban eredetileg a Bükk hegység növény- és állatvilágát, az erdei munkákat mutatták be. Itt található a Szalajka patak vizével meghajtott felülcsapott vízikerék, amely egy egylapos függőleges keretfűrész működtetett. Egy fa domborművön pedig egy faragópados szabadtéri munkahelyet mutattak be. Az 1970-es években kialakított szabadtéri állandó kiállítást az idő megviselte, egy vihar erősen megrongálta, de az Egererdő Zrt. felújította, utána ismét látogatható. (Maszt 2014/11: 64 ,Fatáj-online 208-03-20)

Ábra. Szalajka menti vizi fűrész (Fotó: 2013)

Erdészeti- faipari- és vasúttörténeti kiállítás – Lenti

Ábra. Göcsej kincse az erdő a fa – Lenti állandó kiállítás

2

A Zala megyében kiépített keskeny nyomtávú vasútnak a Lenti Fűrészüzemnél lévő állomásánál a Zalaerdő Zrt. és a Lenti Fűrészüzem vezetése felépített egy kisvasúti végállomást, ahol három helyiségben 360 m²-en a térség vasút- erdészeti- és fűrészüzem-történeti állandó kiállítást rendeztek be. A kiállítást 2005-ben nyitották meg. Itt a fűrészüzembe 1922-ben telepített, működőképesé tehető gőzgép, a szabadtéren kisvasúti mozdony és függőleges keretfűrészgép is látható. A Röck István és Első Brünni Gépgyár által gyártott 230 lóerős stabil gőzgép igazi ipari műemlék, amely végtelenített kötélhajtással a fűrészcsarnok pincéjében lévő transzmissziós tengelyt hajtotta meg, Ez működtette a keretfűrészeket és a csarnok többi gépét. (Kiállítási útmutató)

Ábra. Ipari műemlék gőzgép és kazán Lentiben

A cigány és a Szt. Antal szobor

Egyik munkahelyi kirándulás során útunk Zalába vitt, ahol – többek között - megtekintettük Lentiben az ottani vezetővel a „Göcsej kincse az erdő és fa” kiállítást, majd Lentiben a műemlék templomot. Itt azonban annyira új volt a plébános, hogy nem tudott semmit mondani a templom történetéről (Ha ezt tudom, felkészülök.) Kijövet kicsit tanácsatalanul álldogáltunk, éreztem, hogy valamint mondanom kell.....míg elmeséltem a cigány és a Szent Antal szobor történetét, ahogy annak idején én is hallottam.

A város szélén egy mély árok, a Liponyak patak kanyarog, ami tavaszi hóolvadás, meg esőzések idején a „hegyekből” származó vizet vezeti be a Kerka folyóba. A patak egyik oldalán van maga a város, a másik oldalától nem túl messze, az erdő alatt volt a cigánytanya. Egyik alkalommal a cigánynak- nevét nem jegyezték fel – be kellett mennie Lentibe tavaszi hóolvadáskor. A patakon átívelő gyalogos hidat még az ősszel elmosta egy eső, a közúti híd viszont messze volt. Rálépve a jégre, az elkezdett recsegni, ropogni. A cigány imádkozott Szt. Antalhoz, és megígérte, ha átsegíti a jégen, ad 1 forintot (50 fillér volt akkor egy adag fagyalt) a perselybe. Sikerült átjutniai, első dolga a templomba

vezetett. Ott látja ám, hogy nem az a Szent Antal szobor van, amire emlékezett, hanem egy jóval kisebb (az eredeti felújítás alatt volt). Felcsillan a cigány szeme: Anti! Mondd meg apádnak, hogy kerestem...

Székelyföldi fűrészmalom rekonstrukciója

Diákok a műemlékvédelemben

4

85

Ábra. Deszkázás

Ábra. A hajtómű a fűrészmalomban

Pauló Tamás az újpesti Faipari Szakközépiskola faipari mérnök-tanára felméréseket végzett a Székelyföldi fűrészmalomokról, majd diákokkal elkészítette egyiknek a makettjét. Utána megszervezte egy elpusztult klasszikus fűrészmalom rekonstrukcióját. Ehhez a nyári szünetekben tanárokat és tanulókat verbuvált. Négy év alatt sikerült felépíteni a gerendavázás fűrészcsarnokot, majd – helyi fafaragók, asztalosok segítségével – megépítették a vizikerekes hajtóművet és a rönkkocsit. Végül sikerült üzembe helyezni egy olyan vízimalmot, mint amilyenek 400-500 évvel ezelőtt fűrészelték fel a rönköket, vágták a deszkát, pallót.

Az u.n. „Gatterkommandó” többéves rekonstrukciós tevékenységéért megkapta a Székely Múzeum alapítójáról elnevezett „Tarisznyás Márton díjat”.

Forrás: Fatáj-online, 2011-02-17, Magyar Asztalos 2011/10: 83-

Ábra. A Tarisznyás Márton emléklakett

Emléktáblák

A faiparra, a fafeldolgozásra emlékeztető táblákból elég kevés lehet az országban annak ellenére, hogy számos emlékhelyről tudunk. A legrégebbi lehet Irinyi János, a zajtalanul gyulladó gyufa feltalálója gyufagyárának (1936) emléktáblája Budapesten, a VIII. kerületi Mikszáth Kálmán téren.

Ábra. Irinyi János gyárának emléktáblája Budapest – Józsefvárosban

A Hárosi Falemezművek alapításának (1940-es évek) és alapítójának Szilárd István (1906 – 1972) építési vállalkozónak állítottak emléket az irodaépület falán (Budapest XXII. Háros) elhelyezett emléktábla.

Ábra. Szilárd István emléktábla

Budapest. Józsefvárosban, a VIII. kerületi Üllői út és a mai Leonardo da Vinci utca sarkán 1931-ban avattak emléktáblát egykori bútorgyára helyén Thék Endrének (1842-1919) a 19. és 20. századforduló legismertebb bútor- és épületasztalosa, zongora gyárosa, közéleti személyisége tiszteletére, aki az 1900. évi párizsi világkiállításon aranyérmet kapott. Sajnálatos, hogy az emléktáblát 1952-ben eltávolították.

Budapest IX. kerületében a Lónyai utca 29. alatti egykor házának falán avattak emléktáblát Gregersen Guilbrand (1824-1909) norvég származású, 19. századi ácsmester, híd- és vasútépítő, faipari és építési vállalkozó emlékére.

Mohácson, a mai Kronospan-Mofa farostlemezgyár udvarán 1986-ban elhelyezett tábla őrzi az első hazai előállítású farostlemez (1951) emlékét.

Ábra. Az első hazai farostlemez emléktáblája Mohácson

A Zalaerdő Zrt. 2009-ben avatta fel Barlai Ervin (1899-1967) erdőmérnök erdei vasúttervező- és építő, erdészetpolitikus és faipari kutató emléktábláját Lentiben a „Göcsej kincs az erdő, fa” állandó kiállításon.

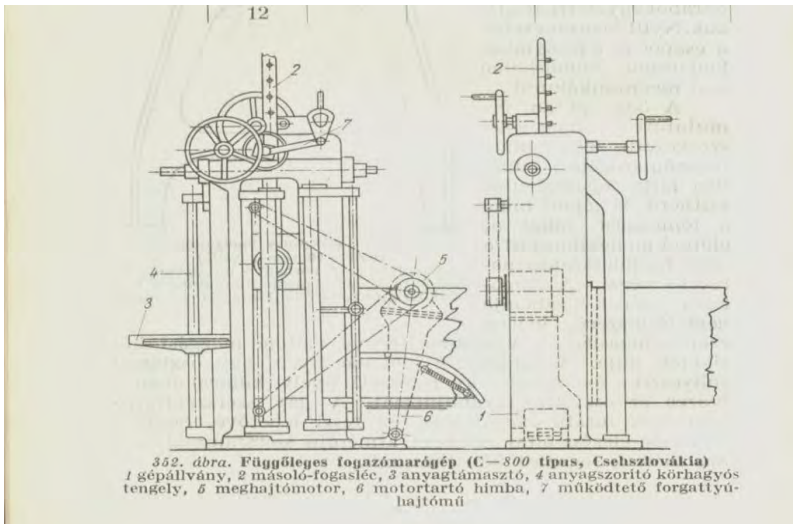
Ábra. Thék Endre emléktáblája Orosházán (2019)

Említésre érdemes az Első Magyar Repülőgépgyár emléktáblája Albertfalván, amelyet jelen könyv I. kötetének 3. fejezetében mutatunk be.

Gépi emlékek

Két budapesti iskolában is található gépmatuzsálemek, műemlék gépek; többek között a Kaesz Gyula Faipari Szakiskolában vésőgép és szalagfűrészgép, míg a Kozma Lajos Faipari Technikumban függőleges fogazó-marógép (vonalas ábra)

Ábra. Fogazómarógép (Kozma Lajos Szakközépiskola)

Síkszita, a Mofa-Kronospan udvarán, amely a ma is működő farostlemezgyár elődjének számító szegedi Farostlemez Kísérleti Üzemben működött.

Ábra. Síkszita Mohácson

Barcson a Nagyhíd utcában, az egykori Barcsi Fűrészüzem majd Drávaparkett területén állítottak ki három ipari műemléket emléktáblával is megjelölve, amelyeket a Szalagparketta üzem leszerelése után is láttam. Ezek Egy Hercules keretfűrészgép, acéllemez kémény és villás targonca.

Ábra. Barcsi ipari műemlékek.: keretfűrészgép, kazánkémény, villás targonca

10

Köztéri szobrok

Sopronban az Egyetem Botanikus kertjében állítottak mellszobrot az Egyetem egyetemi tanárainak;

Lámfalussy Sándor (1890-1975) erdőmérnöknek, a zalai fűrészipar 20. századeleji megteremtőjének,

Szabó Dénes gépészmérnöknek (1910-1993), a Faipari Mérnöki Kar megalapítóknak,

Winkler Oszkár építészmérnöknek (1907-1984) a Kar dékánjának, *Cziráki József* (1928-1992) faipari mérnöknek, az Egyetem rektorának, a Kar dékánjának, valamint

Molnár Sándor faipari mérnöknek (1944 - 2018) a Kar dékánjának.

Budapest XI. kerületében, Újbuda – Albertfalván, a róla elnevezett téren állították fel Mahunka Imre (1859 - 1923) Albertfalván született és Budapest-Józsefvárosban működött, 19. és 20. század bútorgyáros, a párizsi világkiállítás aranyérmese és feleségének megtalált egészalakos szobrát, amelyet Kisfaludi Stróbl Zsigmond, korának legnagyobb szobrászművésze készített 1931-ben. Valószínűleg ez az egyetlen, egykori asztalos-bútorgyárost ábrázoló kültéri szobor az országban.

Ábra. Mahunka Imre és feleségének szobra Albertfalván (Kisfaludi Stróbl Zsigmond alkotása)

Közterületek nevei

Faiparos utcanevek, mint asztalos, kerékgyártó, hordós, stb., több helyen is előfordulnak; ezek egy része helyi emléket hordoz (Győrben a Cardo Bútorgyár a Bútorgyári utcában van), vagy Érden tömszerű elnevezések vannak az egyes iparokról.

Más esetekben olyan faiparosról neveztek el utcát, ahol üzeme működött; ilyen volt a Thék Endre utca az Üllői út józsefvárosi oldalán 1931-ben, amit 1950-ben Leonardo da Vinci-re változtattak. Albertfalván volt már Mahunka Imre utca, amit Sáfrány utcára változtattak. Ugyanott,

Újbuda Albertfalván, a tér, ahol felállították a megtalált Mahunka Imre és felesége szobrát, a Mahunka Imre nevét kapta meg emléktáblával.

12

Ábra. Mahunka Imre tér

A Lágymányosi – ma már – Rákóczi híd pesti hídfőjénél a Művészetek Palotája és a Nemzeti Színház melletti egyik utca Thék Endrének és kortársának, a norvég építési vállalkozónak Gregersen Guilbrandnak a nevét viseli

Ábra: Thék Endre utca és Gregersen körönd Pesten

Források:

Baráth László (2005): Göcsej kincse az erdő és fa. Kiállítási útmutató. Zalai Erdészeti és Faipari Rt., Nagykanizsa

Király Pál: A velünk élő múlt. Országos Erdészeti Egyesület. 2000..p. 239

Lugosi Armand (szerk., 1976): Faipari kézikönyv: 540

Tóth Sándor László (2013): Gép, berendezés, mint ipari műemlék. (Szemelvények a fáról, a fafeldolgozásról VIII. rész.) Magyar Asztalos és Faipar 3013/11: 78-80.

Tóth Sándor László (2014): Faipari, faiparos emléktáblák, utcanevek. (Szemelvények a fáról...XI. rész.) Magyar Asztalos és faipar 2014/11: 64-67.

Tóth Sándor László (2015): Egy elfelejtett asztalos: Mahunka Imre (1859 – 1923). Magyar Asztalos és Faipar 2015/5: 68-70.

Tóth Sándor László (2015): Mahunka Imre (1859 – 1923) élete és munkássága. Kismonográfia. Faipari Tudományos Egyesület, Budapest. Megjelent.: Fatáj-online 2015-04-08

Tóth Sándor László (2015): Thék Endre (1842-1919) élete és munkássága. Kismonográfia. Faipari Tudományos Egyesület. Megjelent: Fatáj-online 2015.